

УДК 330.342.2

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ У ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГАХ ЗЕРНОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

MANAGEMENT OF EXPENDITURE IN LOGISTIC CHAINS OF GRAIN PRODUCTION ENTERPRISES

Седіков Д.В.

аспірант кафедри менеджменту і логістики,
Одеська національна академія харчових технологій

Седікова І.О.

доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і логістики,
Одеська національна академія харчових технологій

У статті ідентифіковано логістичні витрати зернового ринку, визначено структурно-функціональні зв'язки у логістиці зернових потоків. Досліджено стратегічний аспект логістичних витрат у логістичних системах. Доведено, що сучасні умови розвитку економічних процесів вимагають створення умов з об'єднання всіх суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм та форм власності в інтегровані логістичні ланцюги. Проаналізовано ефективність системи через співвідношення «витрати – випуск». Проведено порівняльну характеристику сучасних методів управління витратами. Проведено опитування керівників зернопереробних підприємств Одеської області щодо рівня впровадження нових методів управління витратами.

Ключові слова: зерно, інфраструктура, ринок, логістичні витрати, логістичний ланцюг, ціна, собівартість, управління.

В статье определены логистические затраты, возникающие на зерновом рынке, определены структурно-функциональные связи логистики зерновых потоков. Изучен стратегический аспект логистических затрат в логистических системах. Доказано, что современные условия развития экономики требуют объединения всех субъектов хозяйствования различных организационно-правовых форм и форм собственности в интегрированные логистические цепи. Рассмотрена эффективность системы через соотношение «затраты – выпуск». Проведена сравнительная характеристика современных методов управления затратами. Проведен опрос руководителей зерноперерабатывающих предприятий Одесской области по вопросу знакомства с новыми методами управления затратами и перспективами их применения.

Ключевые слова: зерно, инфраструктура, рынок, логистические затраты, логистическая цепь, цена, себестоимость, управление.

In this research the logistics costs of the grain market are identified, structural-functional connections in the grain flow logistics are determined. The strategic aspect of logistics costs in logistic systems is investigated. It is proved that modern conditions of development of economic processes require the creation of conditions for the unification of all economic entities of different organizational and legal forms and forms of ownership in the integrated logistics chains. The efficiency of the system is analyzed through the relation "cost – issue". The comparative characteristic of modern methods of cost management is carried out. The survey of managers of grain-processing enterprises of the Odessa region concerning the level of implementation of new methods of cost management was conducted. One of the areas of reforming, first and foremost, of manufacturing enterprises lies in the creation of a mechanism that would flexibly and effectively ensure the interaction of the main elements of the drug supply system – production – warehousing – transportation – marketing. It is proved that modern methods of cost management are classified as follows: the method of planned expenditures; method for determining the costs of processes; the method of determining costs based on the life cycle of products; a method based on comparison with the best competitors; method of strategic cost management. A survey of managers of 11 grain-processing enterprises of the Odessa oblast concerning the level of acquaintance with new methods of cost management and their application prospects was conducted. The obtained results confirm our preliminary conclusions about the urgency of the problem of strategic cost management in logistics systems, which constitute the most important key competence. Let's outline the characteristic features of our methods. The logistic costs of grain production are analyzed, the main factor of the efficiency of grain production is defined – profit generation, which depends on the cost price of production and sales prices. The cost of grain exports in recent years has been analyzed and a conclusion has been made as to its growth.

Key words: grain, infrastructure, market, costs, supply chain, price, management.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування логістичної системи зернового ринку напряму залежить від частки логістичних витрат у вартості зернового потоку. Як свідчать дослідження [1], логістичний складник у вартості зерна у європейських країнах становить 13 %, у США – 10%, в Україні – 34%. Наведені дані свідчать про можливість розвитку логістичної системи (ЛС) та вимагають розроблення дієвих механізмів ефективного логістичного забезпечення інфраструктури зернового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблемам ефективності розвитку зернового ринку та його інфраструктури присвячені наукові праці В. Бойко, П. Гайдуцького, П. Саблука, І. Савенка, І. Седікової, Л. Худолія, О. Шпичака та ін. Однак ці дослідження стосуються переважно виробництва зерна та динаміки розвитку зернового ринку, а праці Є. Крикавського, О. Окландера, А. Гаджинського, Ю. Пономарьової, В. Сергєєва є фундаментальними роботами з питань ідентифікації й обліку логістичних витрат. Так, Є. Крикавський у [2, с. 224] визначає місце логістичних витрат у системі бухгалтерського обліку, а також їх структурує і групує. Саме це створює відповідний базис для ідентифікації та управління логістичними витратами. Однак проблемним питанням залишається ідентифікація логістичних витрат зернового ринку, зокрема, проблема полягає у складності структурно-функціональних зв'язків у логістиці зернових потоків, що інтегрує значну кількість елементів у логістичні ланцюги.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення стратегічного аспекту проблеми, пов'язаної з логістичними витратами у логістичних системах (ЛС), не отримало належної уваги як у дослідженнях, так і у практичній діяльності.

Формулювання цілей статті. Розгляд ефективності системи через співвідношення «витрати – випуск» вимагає з'ясування економічної суті витрат та інструментарію управління ними як у загальнонауковому, так і в прикладному аспекті. Отже,

завданням цього дослідження є ідентифікація витрат функціонування логістичної системи зернового ринку з метою їх оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із напрямів щодо реформування виробничих підприємств лежить у площині створення механізму, який би гнучко та ефективно забезпечував взаємодію основних елементів ЛС «постачання – виробництво – складування – транспортування – збут». Сучасні умови розвитку економічних процесів вимагають створення умов з об'єднання всіх суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм та форм власності в інтегровані логістичні ланцюги, головною перевагою яких є швидкість та своєчасність постачання продукції кінцевому споживачу з мінімальними витратами. Динаміка ринкових відносин, глобалізація міжнародного бізнесу та ресурсні обмеження приводять до зростання швидкості матеріальних, фінансових потоків, скорочення числа агентів у логістичних ланцюгах, зменшення стійкості та надійності їх функціонування внаслідок кардинального зменшення матеріальних запасів у виробництві та розподільчих мережах. Ефективне функціонування ЛС спрямовано на досягнення оптимального балансу між логістичними витратами та рівнем якості обслуговування споживачів. Логістичні витрати являють собою витрати трудових, матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів, зумовлені виконанням підприємствами своїх функцій з виконання замовлень споживачів. Витрати підприємств, що включаються до складу логістичних витрат, різноманітні та поділяються за елементами витрат, функціональними областями та центрами відповідальності (див. табл. 1).

Аналіз структури логістичних витрат розвинених країн свідчить, що найбільша частка належить таким витратам: на управління запасами – 30%, транспортні витрати – 25%, витрати на адміністративно-управлінські функції – 15% [4, с. 121].

Сучасні методи управління витратами класифікуються таким чином: метод запланованих

Таблиця 1

Аналіз логістичних витрат за групами витрат

Закупівля	Виробництво	Збут
Придбання сировини і матеріалів (їх вартість, витрати з оформлення замовлення)	Приймання сировини і матеріалів	Зберігання запасів готової продукції
транспортні витрати	оформлення замовлення на виробництво продукції	Оформлення замовлення (упакування, сортування, маркування тощо)
Зберігання виробничих запасів	Внутрішньовиробниче транспортування продукції	Продаж, транспортування готової продукції
Витрати на вкладений капітал	Зберігання продукції незавершеного виробництва, витрати від заморожування фінансових коштів.	Витрати на вкладений капітал

Джерело: узагальнено автором на основі [3, с. 44]

витрат; метод визначення витрат за процесами; метод визначення витрат на основі життєвого циклу продукції; метод, заснований на основі порівняння з кращими показниками конкурентів; метод стратегічного управління витратами. У табл. 2 наведені дані опитування 11 зернопереробних підприємств Одеської області щодо рівня ознайомлення керівників із новими методами управління витратами та перспективами їх застосування.

Слід особливо виділити методи 2 та 5, які отримали найвищі оцінки з погляду використання і намірів щодо впровадження (відповідно 65% та 57%). Отримані результати підтверджують наші попередні висновки про актуальність проблеми стратегічного управління витратами в ЛС, що утворює найважливішу ключову компетенцію. Окреслимо характерні риси зазначених нами методів.

Визначення витрат за процесами. Метод вимагає додаткового аналізу змісту та структуризації процесів. Являє собою інструмент логістики для більш точної та системної калькуляції сукупних витрат.

Стратегічне управління витратами. Метод полягає у переорієнтації інформаційних потоків, їх спрямованості у сферу довгострокової перспективи, одночасному врахуванні внутрішніх та зовнішніх логістичних чинників, використанні додаткових даних. Отже, поєднання та розвиток методів управління витратами (2 + 5) може скласти «ядро» ключових компетенцій для зниження витрат в інтегрованій логістичній мережі.

Надалі проаналізуємо логістичні витрати зерновиробництва. Головним фактором ефективності зерновиробництва є отримання прибутку, який напряду залежить від собівартості продукції та цін реалізації. Виходячи зі світової практики, виробники зерна повинні отримувати близько 80% від ціни на FOB [5, с. 10–11]. Таким чином, витрати на ланцюг від елеватора до судна не повинні перевищувати 20% від ціни FOB. Невиконання цієї умови веде до стагнації виробництва зерна.

За даними ПАТ «Укрзалізниця», станом на кінець 2017 р. середня вартість перевезення 1 т зерна в експортному напрямі в інвентарному

зерновозі становила 210 грн. (без ПДВ) порівняно зі 183 грн. у 2016 р. Вартість перевезення 1 т зерна у власному вагоні-зерновозі становила 188 грн. проти 163 грн. в 2016 р. [6]. При цьому Укрзалізниця зазначає, що у структурі витрат, пов'язаних із транспортуванням зернових вантажів на ділянці поле-порт, частка транспортних витрат на перевезення залізничним транспортом становить 25%. Рівень залізничних тарифів в Україні нижчий, ніж у Росії, на 46%, у Білорусі – на 6% [6].

Потреба внутрішнього ринку у зерні є на рівні 26–27 млн. т. Таким чином, половину врожаю потрібно експортувати, а за прогнозних врожаїв на рівні 80 млн. т експортувати необхідно 2/3. У таких умовах ціноутворення на ринку зерна залежить від світових цін на зерно.

Середньозважена ціна 1 т усього експорту продукції зернової галузі становила 159,9 дол., у тому числі пшениці – 161,1 дол., жита – 133,6 дол., ячменю – 141,2 дол., вівса – 149,5 дол., кукурудзи – 156,1 дол., рису – 454,7 дол., сорго зернового – 143,5 дол., гречки, проса та інших зернових культур – 173,1 дол. [7].

Проаналізуємо собівартість експорту зерна за останні два роки. Дані свідчать, що витрати на ланцюг від приймання зерна на елеваторі до борту судна зросли зі 180 грн. до 392 грн. на 1 т. Світові ціни на зерно за цей період впали приблизно у два рази. Треба відмітити, що коли ми приймаємо зерно на державних елеваторах, то практично всі основні послуги надаються державними структурами (елеваторами, ветеринарною, карантинною та хлібною інспекціями, залізницею, митницею, портами), і саме їх послуги зростали. Назвемо чотири основні фактори ціноутворення на зернові: світові ціни; курс національної валюти; повернення ПДВ експортерам зерна; вартість ланцюга «від поля до судна».

Висновки. Що можна зробити, щоб виробник зерна мав 80% від ціни FOB? Повністю погасити заборгованість за ПДВ експортерам зерна (термін сплати ПДВ настає через 60 днів); стимулювати експортерів на закупівлю зерна в Аграрному фонді шляхом прискореного повернення ПДВ (через 30 днів). Вирішення питання

Таблиця 2

Порівняльні характеристики сучасних методів управління витратами

Методи	Знайомі (%)	Використовують (%)	Мають намір впровадити (%)
1. запланованих витрат	54	25	7
2. визначення витрат за процесами	65	32	21
3. визначення витрат на основі життєвого циклу продукції	34	8	6
4. на основі порівняння з кращими показниками конкурентів	51	35	7
5. стратегічного управління витратами	57	35	18

Джерело: розроблено на основі опитування

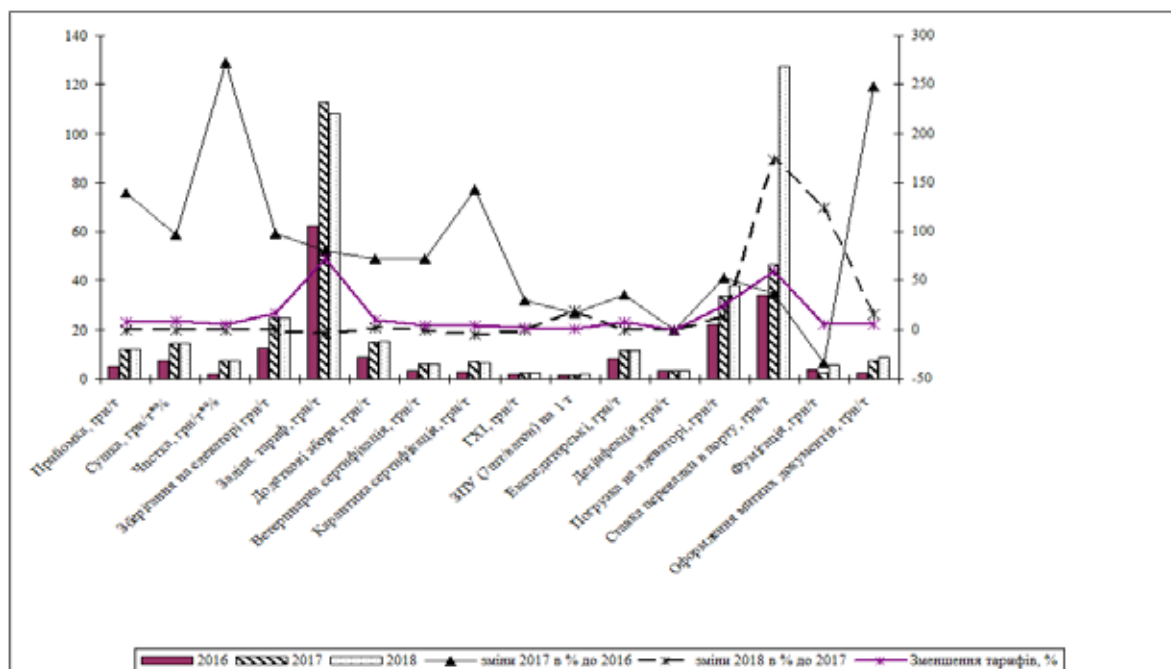

Рис. 1. Склад логістичних витрат на перевезення /сертифікацію зерна (пшениця фураж)
Джерело: власна розробка

своєчасного повернення ПДВ дасть можливість збільшити закупівельні ціни, зменшити вартість послуг з роботи із зерном державних структур, стимулювати будівництво як невеликих та середніх лінійних елеваторів, які забезпечують фермерам якісне зберігання, так і великих портових комплексів. Таким чином, застосування

сучасних інтегрованих технологій дасть змогу забезпечити зниження логістичних витрат в умовах обмеженості ресурсів. В умовах нових систем господарської зв'язки «постачальник – виробник – споживач» перетворюються в інтегровані логістичні ланцюги, які утворюють вертикально інтегровані структури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Украина: как можно решить проблемы с транспортировкой урожая. URL: http://www.ukr.net/news/ukraina_kak_mozhno_reshit_problemy_s_transportirovkoj_urozhaja-23377290-1.html.
2. Економіка логістичних систем: Монографія / [Василевський М., Білик І., Дейнега О. та ін.]; за наук. ред. Є. Крикавського та С. Кубіва. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. 596 с.
3. Сумець О.М. Рекомендації щодо запровадження синтетичного обліку логістичних витрат на підприємстві / О.М. Сумець // *Логістика: проблеми и решения*. 2016. № 4 (35). С. 42–47.
4. Дослідження структури логістичних витрат https://pidruchniki.com/77593/logistika/doslidzhennya_strukturi_logistichnih_vitrat
5. Агрологістика: тисячокілометрова подорож починається з першого кроку. Пропозиція – Головний журнал із питань агробізнесу <https://propozitsiya.com/ua/agrologistikatisyachokilometrova-podorozh-pochinaietsya-z-pershogo-kroku>
6. URL: <https://agronews.ua/node/67505>: Загол. з екрану.
7. Зернові культури: тенденції і прогнози ринку / Економічний гектар / gro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/2644-zernovi-kultury-tendentsii-i-prohnozy-rynku.html